

Тетяна ОСАДЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2198-7206

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(Умань, Черкаська область, Україна) tanasudjba@gmail.com

КОНСТРУЮВАННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел, власних суджень і використання математично-статистичного аналізу визначено одну із педагогічних умов конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти. Доведено, що її реалізація забезпечує оптимальне поєднання форм, методів і засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів. Експериментально перевірено ефективність зазначеної педагогічної умови внаслідок її запровадження в освітній процес закладу вищої освіти. Визначено, що результативність поетапної експериментальної роботи забезпечена реалізацією педагогічної умови конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти, що передбачало запровадження технологічних алгоритмів використання систем емпіричного навчання, апробацію авторського міждисциплінарного освітнього компонента «Основи створення здоров'язбережувального середовища початкової школи» і сприяло конструюванню практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти. Основними напрямками створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти визначено такі: освітній, профілактично-виховний, діагностично-корекційний, ергономічно-інфраструктурний. Під час експериментальної роботи перевірено дієвість запропонованих етапів підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи відповідно до визначених напрямів конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти, що забезпечило оптимальне поєднання форм, методів і засобів освітньо-професійної і фізкультурно-оздоровчої діяльності здобувачів закладу вищої освіти України.

Ключові слова: здоров'язбережувальне середовище початкової школи, здоров'язбережувальна компетентність майбутнього вчителя початкової школи, педагогічні умови, професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

Tetiana OSANDCHENKO,

orcid.org/0000-0003-2198-7206

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Physical Education

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

(Uman, Cherkasy region, Ukraine) osadchenko_tm@ukr.net

DESIGNING A HEALTH-PRESERVING ENVIRONMENT FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN UKRAINE

Based on the analysis of psychological and pedagogical sources, own judgments, the use of mathematical and statistical analysis, the authors determined one of the pedagogical conditions for constructing a health-preserving care environment of the higher education institution. It is proved that its implementation provides an optimal combination of forms, methods, and means of educational, professional, and physical culture and health activities of students. The effectiveness of this pedagogical condition from its introduction to the educational process of a higher education institution has been experimentally tested. It is determined that the effectiveness of step-by-step experimental work is ensured by the implementation of pedagogical conditions for designing a health-preserving environment of higher education, which provided for the introduction of technological models for empirical learning, testing of the author's interdisciplinary educational component "The background of a health-preserving environment of the primary school" and contributed to the designing of a practical health-preserving environment for higher education institutions. The main directions of creating a practical health-preserving environment of a higher education institution are defined: educational, preventive and educational, diagnostic and corrective, ergonomic, and infrastructural. Thus, in the process of experimental work the effectiveness of the proposed stages of future teachers training to create a healthy environment of primary school following certain areas of construction of practical health-preserving environment of higher education institutions, which provided the optimal combination of forms, methods, and tools of educational and physical education health activities of students of higher education institutions of Ukraine.

Key words: health-preserving environment of primary school, health-preserving competence of future primary school teacher, pedagogical conditions, professional training of future primary school teacher.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства виникає потреба у підготовці учителів, здатних не тільки творчо реалізувати себе в умовах мобільного світу і реформування системи вітчизняної освіти, але і орієнтованих на збереження і підтримку власного здоров'я та здоров'я підрастаючих поколінь. Тому очевидною стає потреба у конструюванні практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти під час підготовки майбутніх учителів до практичного втілення ідеї збереження здоров'я нації на всіх етапах освітньої діяльності.

Особлива роль у цьому процесі належить учителеві початкової школи, який може, відповідно до специфіки своєї педагогічної діяльності, застосувати комплекс освітніх і виховних ресурсів здоров'язбережувальної взаємодії у початковій ланці освіти на засадах педагогічного дизайну із метою цілісного розв'язання проблеми збереження і зміцнення фізичного, духовного та соціального здоров'я учнів, формування їхньої здоров'язбережувальної компетентності. Це вимагає вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до створення здоров'язбережувального середовища та експериментальної перевірки ефективності запропонованих змін.

Задля найповнішого розкриття сутності зазначеної проблеми ми розкриємо змістове наповнення поняття «створення здоров'язбережувального середовища початкової школи», під яким розуміємо спільну активну полісуб'єктну діяльність учасників освітньої взаємодії у початковій ланці освіти, спрямовану на проєктування і реалізацію умов (середовища), що забезпечують здоров'язбережувальний ефект у системі взаємодії «учитель – учень – батьки».

Аналіз досліджень. Ми акцентуємо увагу на тому, що професійна діяльність учителя початкової школи нині віднесена до найбільш стресогенних і напружених у психологічному сенсі. Адже, як зауважує Н. Карапузова (2015), вчитель початкової школи перебуває у постійному розумовому напруженні, комунікативному перевантаженні, пристосуванні до швидкоплинних інноваційних процесів у системі початкової освіти. Стресогенними чинниками його діяльності є багатофункціональність (викладає дисципліни із семи освітніх галузей) і конфліктні ситуації із учнями чи їхніми батьками.

Дотримуючись принципу співтворчості здоров'язбережувальної педагогіки, який передбачає взаємну повагу і взаємну зацікавленість, пошук способів конструктивної взаємодії «учитель – учень – батьки», забезпечуючи зміцнення

здоров'я не тільки учнів, але і всіх суб'єктів освітнього процесу, ми вважаємо за доцільне заради досягнення формальних показників успішності у навчанні не нехтувати здоров'ям кожного суб'єкта освітньої взаємодії, а формувати ставлення до власного здоров'я і здоров'я рідних та вихованців як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності (Карабаєва, 2014). Тому у цьому дослідженні ми зосередимо увагу на такій педагогічній умові, як конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти, яке забезпечує оптимальне поєднання форм, методів і засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів.

В умовах конструювання середовища закладу вищої освіти на засадах збереження здоров'я особливої уваги заслуговує організаційно-виховна і культурно-освітня робота у закладі, адже, як зазначає Н. Карапузова (2015), вона має сприяти формуванню саногенного мислення майбутніх учителів початкових класів, що сприяє подоланню ними негативних емоцій і психічному оздоровленню. Реалізуючи із цією метою концепцію активного естетичного виховання і духовного збагачення студентів, професорсько-викладацький склад спрямовує свою діяльність на створення особливого світу мистецтв на факультеті початкової освіти.

Під час проєктування середовища важливо враховувати, що фізичне виховання студентів – це невід'ємний складник вищої гуманітарної освіти, результат комплексної педагогічної дії на особистість майбутнього вчителя під час формування його професійної компетентності (Фідірко, 2007).

Мета роботи – розкриття сутності поняття «конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти» і представлення результатів експериментальної перевірки ефективності педагогічної умови внаслідок її упровадження в освітній процес закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Під конструюванням практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти ми розуміємо цілеспрямовану діяльність суб'єктів середовища (викладачів, кураторів, тренерів, адміністрації, здобувачів освіти та інших), що забезпечує оптимізацію підготовки майбутніх учителів початкової школи до створення здоров'язбережувального середовища на основі поєднання форм, методів і засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів із метою поглиблення практичної і здоров'язбережувальної спрямованості їхньої підготовки.

Основними напрямками створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти визначено такі: освітній, профілактично-виховний, діагностично-корекційний, ергономічно-інфраструктурний.

Ми акцентуємо увагу на важливості педагогічної умови конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти, реалізованої на всіх етапах експериментальної роботи, що забезпечила оптимальне поєднання форм, методів і засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів.

На аналітико-моделювальному етапі експериментальної роботи проведено бесіди із викладачами, які надавали допомогу під час реалізації завдань дослідження. Здійснено обговорення результатів і проінформовано викладачів про способи реалізації теоретично обґрунтованої умови. Надано методичні матеріали, які у майбутньому стали основою практичного порадики «Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи» (Осадченко, 2016).

Аналіз результатів аналітико-моделювального етапу експериментальної роботи відбувався на основі узагальнення наших спостережень і спостережень викладачів, залучених до експерименту, а також бесід зі студентами експериментальних груп.

На зазначеному етапі дослідження під час експериментальної взаємодії навчання проводилося традиційно, додаткові умови не створювались, однак окремі аспекти конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти могли вплинути на їхню професійну підготовку. Експериментальні групи (викладачі, студенти, вчителі) повністю працювали за програмою аналітико-моделювального етапу дослідження, яка містила впровадження педагогічної умови – конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти.

На експериментально-узагальненому етапі дослідження індивідуальна робота була спрямована на формування мотивів готовності до майбутньої професійної діяльності та її складника – створення здоров'язбережувального середовища початкової школи і потреби досягнення успіху в ній.

Зокрема, під час занять із «Фізичної культури» започатковано практико-орієнтовані паузи, що використовувались із метою формування мотивації студентів до ведення здорового способу життя і прагнення до його формування у молодших школярів та інших суб'єктів освітньої взаємодії у початковій школі, а також оволодіння знаннями

про основні поняття здоров'язбережувальної педагогіки. Розвиток особистісних і професійно значущих якостей майбутнього вчителя покладений в основу кооперативних форм фізкультурно-оздоровчої взаємодії. Постійне створення і «підкріплення» ситуації успіху під час виконання фізичних вправ забезпечувало орієнтацію студентів на вдосконалення власного здоров'язбережувального досвіду. Широкого використання здобули здоров'язбережувальні технології (забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація здорового харчування) та оздоровчі (загартування, гімнастика) тощо.

Із метою експериментальної перевірки зазначеної педагогічної умови вдосконалено зміст і способи викладання окремих тем із навчальних дисциплін «Дидактика» та «Теорія і методика виховання». Ключовим завданням упроваджених змін було формування пізнавального інтересу до процесу творення середовища у початковій школі.

Особливу роль у конструюванні практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти та оволодіння основами здоров'язбережувальної педагогіки відіграв освітній курс «Основи валеології». Відповідно, нами проведено низку заходів:

- модернізовано способи організації практичної частини курсу на основі використання методів, які мають практико-орієнтовану спрямованість і ґрунтуються на інтерактивній взаємодії усіх учасників освітнього середовища;

- структуровано доповнення до змісту і способів викладання навчальних дисциплін, потенціал яких був використаний під час окремих етапів експериментальної роботи;

- проведено зі студентами такі інформаційно-дискусійні бесіди: про анатомо-морфологічні основи ергономічного забезпечення навчальних місць (тема «Загальна ергономіка робочого місця»), про шляхи зняття втоми і перенапруження (тема «Синдром навчальної втоми»), про способи забезпечення психологічної безпеки (тема «Безпека студента і психологічний комфорт»).

Із метою реалізації діагностично-корекційного напрямку створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти проведено здоров'язбережувальний моніторинг під час занять із «Фізичної культури», який передбачав діагностування стану здоров'я студентів експериментальних груп (методика «Визначення ступеня здоров'я» Я. Ваїнбаума (Євсєєв, 2002); рівень розвитку їхніх фізичних якостей (за Т. Круцевич, Г. Безверхньою) (Круцевич, 2010), задоволення чи незадоволення своїм

тілом; поінформованість про лікувально-профілактичні заходи і залученість до фізкультурно-оздоровчої діяльності. Із метою корекції мотивації і досвіду збереження здоров'я залучено студентів до проведення таких спортивно-оздоровчих заходів: спартакіади університету із легкої атлетики, кубку ректора із міні-футболу, спортивних заходів до Всесвітнього дня здоров'я в університеті та інших.

Отже, розвиток пізнавального інтересу до впровадження ідеї збереження здоров'я у початковій школі започаткував формування потреби студентів в оволодінні знаннями, уміннями, потрібними для конструювання середовищної взаємодії «учитель – учень – батьки» на основі здоров'язбереження.

Зокрема, із метою формування практико-орієнтованого середовища закладу вищої освіти під час викладання навчальної дисципліни «Методика навчання основам здоров'я» нами започатковано проведення бінарних лекцій із двох тем курсу: «Здоров'язбережувальні основи процесу навчання» (спільно з учителем початкової школи) та «Зміст валеологічної освіти» (із представником навчального закладу, який був учасником проєкту ВООЗ «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю»). Це дозволило поєднати теоретичні і практичні аспекти методики викладання основ здоров'я та організації здоров'язбережувальної діяльності в освітній установі.

Окрім того, використано сучасні лекційні форми презентації навчального матеріалу: лекція-візуалізація «Предмет, завдання, методи дослідження методики викладання основ здоров'я»), керована лекція за темою «Методи навчання основ здоров'я і валеології», лекція із паузами «Методика формування валеологічних понять».

Під час організації практичної частини курсу нами змінено цикл опанування знаннями і навичками студентів із питань, винесених на самостійне опрацювання; запроваджено модель емпіричного навчання К. Мелландера (1993). Зокрема, організація освітньої взаємодії за цією моделлю сприяла осмисленому аналізу визначеної проблеми і вмотивованому формуванню навичок розроблення тематики позаурочних заходів. Надалі робота із розроблення змісту і методів проведення позаурочної діяльності валеологічного спрямування здійснювалася за тим самим циклом.

Із метою запровадження практико-орієнтованої спрямованості навчання студентів під час викладання курсу «Фізична культура з методикою навчання» нами вдосконалено способи презентації лекційного матеріалу і роз-

роблено плани практичних занять на основі застосування моделі емпіричного навчання Л. Джоплін (1981). Цикл роботи на лекційних і практичних заняттях побудовано за таким алгоритмом: фокусування → дія → підтримка → зворотний зв'язок → опитування.

Реалізація циклу передбачала актуалізацію теми через визначення практичних завдань, а також започаткування практики проведення на початку кожного лекційного заняття виконання студентами практичного завдання у контексті теми. Така організація освітнього процесу забезпечила постійну активність студентів, умотивоване сприйняття навчального матеріалу, формування практичних умінь і навичок майбутньої здоров'язбережувальної діяльності.

Ми представимо впроваджені форми взаємодії суб'єктів середовища закладу вищої освіти (викладачів, кураторів, тренерів, студентів та інших). Зокрема, реалізація ергономіко-інфраструктурного напрямку конструювання середовища передбачала систематичний контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних умов організації освітнього процесу у закладі вищої освіти; створення психологічного комфорту освітньої діяльності на основі опанування варіативними способами організації розумової праці, саморефлексією, тайм-менеджментом; покращення спортивної матеріально-технічної бази закладу тощо. Зі студентами проведено тренінг «Тайм-менеджмент для студентів» та інформаційно-дискусійні бесіди із тем: «Інформаційний простір як джерело розвитку особистості майбутнього фахівця», «Інформатизація та педагогічна ергономіка».

Профілактично-виховний напрям створення практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти реалізовано під час аудиторної навчальної діяльності, позааудиторних секційних занять спортом, в умовах взаємодії із куратором групи у визначений для цього час та протягом індивідуальної роботи із майбутніми педагогами.

Із метою систематизації та поглиблення знань, умінь студентів зі створення здоров'язбережувального середовища початкової школи, введення їх до практичного досвіду майбутніх учителів упроваджено вдосконалену систему форм і методів викладання інтегрованого освітнього компоненту, педагогічної практики і занять у спортивних секціях.

Зокрема, під час розроблення міждисциплінарного освітнього компонента «Основи створення здоров'язбережувального середовища початкової школи» з'ясовано, що практика впровадження

освітнього компоненту сприяла, з одного боку, спрощенню підготовки студентів до ознайомлення із варіативним курсом, а з іншого – ускладнила підбір форм і методів роботи із метою дієвого вдосконалення системи професійної підготовки. В основі його запровадження лежить система емпіричного навчання Д. Колба (1984).

Тематичний план міждисциплінарного освітнього компоненту «Основи створення здоров'язбережувального середовища початкової школи» розроблений відповідно до обґрунтованих наукових основ створення здоров'язбережувального середовища початкової школи і представлений у таких видах діяльності, як аудиторна робота (лекції, практичні заняття); позааудиторна робота (самостійна та індивідуальна роботи). Зокрема, представимо тематичний зміст цього освітнього компонента: здоров'язбережувальне середовище початкової школи як об'єкт проектування у майбутній професійній діяльності; напрями і зміст діяльності вчителя початкової школи зі створення здоров'язбережувального середовища; цілепокладання та діагностування у здоров'язбережувальній освіті; здоров'язбережувальні форми освітньо-виховної взаємодії у середовищі початкової ланки освіти; здоров'язбережувальні технології та засоби у практиці початкової школи.

Під час лекційного курсу використано форми лекцій, які забезпечують активну взаємодію суб'єктів освітнього процесу: лекція із завчасно запланованими помилками (тема 1), лекція із паузами (тема 2), проблемна лекція (тема 4), лекція за моделлю емпіричного навчання (тема 5). Зміст програмного матеріалу освітнього компоненту представлено у практичному poradnikу (Осадченко, 2016).

Педагогічна практика була дієвою формою освітньо-професійної діяльності, яка забезпечила закріплення практичних навичок створення здоров'язбережувального середовища початкової школи, рефлексивної здатності оцінювати свої можливості під час проектування середовища початкової школи на основі ідеї здоров'язбереження. Зміст і програма практики забезпечили закріплення груп навичок, покладених в основу формування вмінь майбутніх учителів (освітніх, виховних, діагностичних, гігієнічних, інклюзивних, просторових).

Відповідно до проведеного нами дослідження подамо динаміку рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи за результатами

аналітико-моделювального та експериментально-узагальненого етапів експерименту.

За результатами аналітико-моделювального етапу, на початку експерименту кількість осіб становила: високий рівень – 6 осіб (3,8%), достатній – 19 осіб (11,9%), середній – 66 осіб (41,5%), низький – 68 осіб (42,8%); на кінець експерименту: високий рівень – 18 осіб (11,3%), достатній – 37 осіб (23,3%), середній – 65 осіб (40,9%), низький – 39 осіб (24,5%). Динаміка змін виявилася такою: високий рівень – +12 осіб (+7,5%), достатній – +18 осіб (+11,4%), середній – -1 особа (-0,6%), низький – -29 осіб (-18,3%).

За результатами експериментально-узагальненого етапу, на початку експерименту кількість осіб становила: високий рівень – 6 осіб (3,7%), достатній – 18 осіб (11,3%), середній – 67 осіб (41,4%), низький – 71 осіб (43,8%); на кінець експерименту: високий рівень – 30 осіб (18,5%), достатній – 57 осіб (35,2%), середній – 49 осіб (30,2%), низький – 26 осіб (16,1 %). Динаміка змін виявилася такою: високий рівень – +24 особи (+14,8%), достатній – +39 осіб (+24,1%), середній – -18 осіб (-11,1%), низький – -45 осіб (-27,7%), що засвідчує позитивні зміни під час запровадження запропонованої педагогічної умови.

Отже, групи студентів експериментально-узагальненого етапу дослідження на кінцевому зрізі продемонстрували не тільки усвідомлену спрямованість на створення здоров'язбережувального середовища, але і достатні для професійної діяльності вміння організовувати середовищну взаємодію у практиці початкової школи на основі здоров'язбереження, тоді як групи студентів аналітико-моделювального етапу дослідження основним результатом підготовки визнали отримані знання зі створення здоров'язбережувального середовища.

Висновки. Отже, під час експериментальної роботи перевірено дієвість запропонованих етапів підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи відповідно до визначених напрямів конструювання практико-орієнтованого здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти, що забезпечило оптимальне поєднання форм, методів і засобів освітньо-професійної та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів закладу вищої освіти України. Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у висвітленні мотиваційної та особистісної готовності майбутніх педагогів до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Евсеев Ю. И. Физическая культура: Учеб. пособие для студентов вузов : Ростов н/Д.: Феникс, 2003. 384 с.
2. Карабаева С. И. Совершенствование здоровьесберегающей компетентности педагогов в процессе методической работы в дошкольной организации : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ульяновск, 2014. 26 с.
3. Карапузова Н. Д. Здоров'язбережувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2015. № 1. С. 39–45.
4. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення : навч. Посібник. Київ : Олімп. л-ра, 2010. 370 с.
5. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи : практичний порадник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. 234 с.
6. Фідірко М. О. Актуалізація фізичних якостей і духовно-моральних цінностей студентів у фізичному вихованні шляхом використання сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій. *Виховання і культура*. 2007. № 1–2 (11–12). С. 84–88.
7. Joplin L. On defining experiential education. *Journal of Experiential Education*. 1981. № 4 (1). P. 17–20.
8. Kolb D. A. *Experiential learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1984. 248 p.
9. Mellander K. *The Power of learning: fostering employee growth*. New York : McGraw-Hill, 1993. 197 p.

REFERENCES

1. Evseev, Ju. I. *Fizicheskaja kul'tura: Ucheb. posobie dlja studentovvuzov*. [Physical culture] : Ucheb. posobie dlja studentovvuzov Rostov n/D.: Feniks, 2003. 384 p. [in Russian].
2. Karabaeva, S. I. *Sovershenstvovanie zdorov'esberegajushhej kompetentnosti pedagogov v processe metodicheskoi raboty v doskol'noj organizacii* [Improving the health-preserving competence of teachers in the process of methodical work in preschool organization]: avtoref. dis. na zdotbutya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spec. 13.00.08. Ульяновск, 2014. 26 p. [in Russian].
3. Karapuzova, N. D. *Zdorov'iazberezhualni tekhnolohii u systemi profesiinoi pidhotovky maibutnih uchyteliv pochatkovykh klasiv*. [Health technologies in the system of professional training of future primary school teachers]. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*. 2015. № 1. p. 39–45 [in Ukrainian].
4. Krutsevych, T. Yu., & Bezverkhnia, H. V. *Rekreatsiia u fizychnii kulturi riznykh hrup naseleunia*. [Recreation in physical culture of different groups of the population]: navch. posibnyk. Kyiv: Olimp. l-ra, 2010. 370 p. [in Ukrainian].
5. Osadchenko, T. M. *Stvorennia zdorov'iazberezhualnoho seredovyscha pochatkovoї shkoly*. [Creating a healthy primary school environment]: praktychnyy poradnyk. Uman' : VPTS «Vizavi», 2016. 234 p. [in Ukrainian].
6. Fidirko, M. O. *Aktualizatsiia fizychnykh yakosteı i dukhovno-moralnykh tsinnostei studentiv u fizychnomu vykhovanni shliakhom vykorystannia suchasnykh fizkulturno-ozdorovykh tekhnolohii*. [Actualization of physical qualities and spiritual and moral values of students in physical education through the use of modern physical culture and health technologies]. *Education and culture*. 2007. № 1–2(11–12). P. 84–88 [in Ukrainian].
7. Joplin L. On defining experiential education. *Journal of Experiential Education*. 1981. 4(1). 17–20.
8. Kolb D. A. *Experiential learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs. 1984. 248 p.
9. Mellander K. *The Power of learning: fostering employee growth*. 1993. 197 p.